

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת חקת תשע"ו

באו חֲשִׁבוֹן

חשבון לטווח ארוך

הפסוק אומר: "עַל כֵּן יֹאמְרוּ הַמְּשָׁלִים בְּאוֹ חֲשִׁבוֹן, תִּבְנֶה וְתִכְוֶנֶן עֵיר סִיחֹן" (כמדובר כא, כז). בפשטות, "המשלים" הם מושלי המשלים, ו"חשבון" היא העיר שכבש סיחון ממלך מואב (ע" בתרגום אונקלוס ובמפרשים, שכולם ביארו באופן זה)¹. אבל חז"ל הוציאו מקרא זה מידי פשוטו, ודרשו כך: "עַל כֵּן יֹאמְרוּ הַמְּשָׁלִים - אלו המושלים בְּיָצְרָם". ומה הם אומרים? - "באו חֲשִׁבוֹן. בואו ונחשב חשבוננו של עולם, הפסד מצוה כנגד שְׂכָרָה, ושכר עבירה כנגד הפסדה" (כ"ב עה, ב).

והנה, בדרשת זו מבואר מי הם 'המשלים', ומה פירוש דברי המושלים 'באו חֲשִׁבוֹן'. ואולם, לא מופיע בדרשת חז"ל הביאור למילים הראשונות שבפסוק - "עַל כֵּן". מה פירוש "עַל כֵּן"? כלומר: כיצד נובע הענין של "באו חֲשִׁבוֹן" מן הענין שנזכר לפניו? הרי בפסוקים הקודמים מדובר על מלחמת ישראל בסיחון. ואם כן, מה שייך לומר אחרי זה, "עַל כֵּן יֹאמְרוּ הַמְּשָׁלִים ביצרים, בואו ונחשב חשבוננו של עולם, הפסד מצוה כנגד שְׂכָרָה, ושכר עבירה כנגד הפסדה"? מה הקשר בין ענין זה למלחמת ישראל בסיחון? ומדוע לא ביארו חז"ל גם תיבות אלו?

נראה לבאר, שחז"ל לא ביארו תיבות אלו, כיון ששני הענינים קשורים ביניהם באופן פשוט, וכל אדם מבין כבר מעצמו את הקשר. וכך הוא ביאור הדברים: הרי הענין שעליו מדובר בתחילה הוא, ש"סיחון מִלְּךְ הָאֲמֹרִי... נִלְחַם בְּמִלְּךְ מוֹאֵב הָרְאשׁוֹן, וַיִּקַּח אֶת כָּל אֲרָצוֹ מִיָּדוֹ" (כמדובר כא, כז), ואז באו ישראל וכבשו את אותה ארץ מידו של סיחון. נתאר לעצמנו את תגובת הבריות כשסיחון ניצח את מלך מואב הראשון. ודאי אמרו: "אה! איזו הצלחה! איזה נצחון מזהיר לסיחון מלך האמורי ולעמו!"... ואולם מה היתה האמת? האמת היתה, שמה שה' נתן את ארץ מואב לאמורי, כלל לא היה עבור האמוריים, אלא עבור ישראל, שהרי לישראל היה אסור להלחם במואב, שנאמר: "אַל תִּצַּר אֶת מוֹאֵב וְאֵל תִּתְּנֶנּוּ בָּם מִלְחָמָה" (דברים ב, ט); לכן שלח ה' את סיחון לכבוש את מואב, וע"י זה הותר לישראל לכבוש את ארץ מואב מיד סיחון, כמו שאמרו חז"ל: "עמון ומואב שְׁתָּרוּ בסיחון" (חילין ט, ב), שע"י שכבש סיחון את ארץ מואב מהמואבים, הותר לישראל לכבוש ארץ זו מיד סיחון.

זהו שאמר הכתוב מיד אחר כך, "עַל כֵּן יֹאמְרוּ הַמְּשָׁלִים בְּאוֹ חֲשִׁבוֹן". כלומר: על כֵּן - על אותה מלחמה שנלחם סיחון במואב (רש"י) - יֹאמְרוּ הַמְּשָׁלִים בְּאוֹ חֲשִׁבוֹן. שכן ממלחמה זו ניתן להסיק, שאין להעריך מאורעות על פי מבט לטווח קצר, אלא רק לפי מבט לטווח ארוך. וכך גם בתחום הרוחני: לא להסתכל לטווח הקצר - שלפעמים אני מרויח בעולם הזה מן העבירה - אלא להסתכל לטווח הארוך, של ההפסד שיהיה לי מזה בעולם הבא, (ולפעמים גם בעולם

הזה, בזמן מאוחר יותר). לחשב הפסד מצוה (בטווח הקצר) כנגד שכרה (בטווח הארוך), ושכר עבירה (בטווח הקצר) כנגד הפסדה (בטווח הארוך). ולטווח ארוך - תמיד תמיד המצוה היא המשתלמת, ולא העבירה.

שכר מצוה בהאי עלמא ליכא - מדוע?

למה באמת את שכר המצוה רואים רק בטווח הארוך, בעולם הבא? למה הוא לא מגיע מיד? - כי "שכר מצוה בהאי עלמא ליכא" (קדושין לט, ב). אי אפשר לשלם את שכר המצוה בעולם הזה. כל מה שיש בעולם הזה, אינו מספיק בשביל לשלם שכר, אפילו עבור מצוה אחת.

חז"ל הרי אומרים, "יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה" (אבות פ"ד מ"ז). מה פירוש "קורת רוח" בעולם הבא? ומה פירוש "כל" חיי העולם הזה? הסבירו בזה, ש"קורת רוח" איננה עצם הנאת עוה"ב, אלא רק הנאה קטנה וצדדית, כעין ריח טוב של תבשיל לעומת טעמו. ובפירוש "כל" חיי עולם הזה הסבירו, שהכונה היא לריכוז כל ההנאות שיש לבני אדם בעולם הזה, מאכילה ושתייה ודירה ומלבושים וכסף וזהב ובארות נפט ומכוניות וכל מה שיש בעולם; ולא רק של אדם אחד, אלא של כל מליארדי הברואים שהיו ושיהיו במשך כל ששת אלפי שנות קיום העולם. זהו "כל" חיי העולם הזה (ע"י מכתב מאליהו ח"א עמ' 4). אומרים אפוא חז"ל, ששעה אחת של "קורת רוח" - של הנאה צדדית ושולית בעוה"ב, שאיננה אפילו עצם ההנאה של עולם הבא - שקולה יותר מכל המאכלים והבגדים והכסף והמכוניות של כל ברואי העולם הזה במשך כל הדורות!

אם כך, ברור למה "שכר מצוה בהאי עלמא ליכא". כי אין בעולם הזה כולו די, כדי לשלם שכר אפילו עבור מצוה אחת קטנה. לכן, רק בעולם הבא אפשר לשלם את שכר המצוות, ותמיד הוא יהיה שווה הרבה יותר מכל הנאה שאפשר להשיג בעולם הזה ע"י עבירה.

"וּמְשָׁלִים לְשִׁנְאֵיוֹ אֶל פְּנֵיו - לְהַאֲבִידוּ!"

אלא שכל זה נכון רק לגבי הצדיקים. לגביהם נכון הכלל, ש"שכר מצוה בהאי עלמא ליכא". לעומת זאת, הרשעים, הם באמת מקבלים את שכרם כבר כאן, בעולם הזה, כפי שכתוב בסוף פרשת ואתחנן: "וַיִּדְעַתְּ פִּי ה' אֶלְקִיךָ הוּא הָאֱלֹקִים... שֹׁמֵר הַבְּרִית וְהַחֶסֶד לֹא יִבְיֹו וְלִשְׁמֵרֵי מִצְוֹתָיו לְאֶלְפֵי דוֹר" (דברים ז, ט). לאוהביו אין הקב"ה ממהר לשלם שכר, ושכרם נשמר לעולם הבא מהסיבה שביארנו. ולפעמים הוא אף מתעכב "לְאֶלְפֵי דוֹר". למה? - כי זה הוא חלק מן הברית והחסד! אם ה' היה משלם לאברהם ליצחק וליעקב את כל מה שהיה מגיע להם מיד ולא לתר - לא היתה לנו

ואין עצה לנגד ה', ולקחו אותו לביתו (ויק"ר יב, א).
 נשאלת השאלה: למה עשה ה' ככה לאיש הזה, לשלוח
 לו יין לבית הקברות, בהשגחה פרטית מיוחדת שכזו?
 התשובה היא, שכנראה היו לו לאותו אדם זכויות, שהיה
 צריך לשלם לו עליהם. וא"כ מה יתן ומה יוסיף ה' לשיכור
 הזה? יתן לו חידושי הריטב"א?! הרי ימכור אותם בעד יין!
 א"כ למה לתת לו חידושי הריטב"א ולהטריח אותו למכרם
 ולקנות יין? נותנים לו ישר יין, בלי לבזות לשם כך את
 הריטב"א! אדם מקבל א"כ שכר כפי רצונו. רשע, שכל
 רצונו הוא גשמיות ועוה"ז - מקבל את שכרו במטבע של
 עוה"ז. את העונש יקבל כבר במטבע אחרת, בעולם הבא...
 מספרים על יהודי אחד שהיה להוט מאד אחר עניני
 עולם הזה, עד שהלך והמיר את דתו, רח"ל, כדי "לזכות"
 בעוד כמה "חתיכות" של עולם הזה. בין השאר, היה נוהג
 אותו משומד לנסוע ברחובות העיר במרכבה הדורה רתומה
 לסוסים. יום אחד פגש אותו חבירו לשעבר ושאל אותו: "נו,
 מה כבר יצא לך ממה שעשית? איפה הוא העולם הזה'
 שלך, שעבורו המרת את דתך"? תמה המשומד ואמר:
 "איפה העולם הזה שלי?! וכי אינך רואה את המרכבה
 והסוסים שרצים לפניי?!... אמר לו חבירו: "שוטה
 שכמותך! המרכבה והסוסים אינם עולם הזה שלך!
 המרכבה והסוסים הם עולם הבא שלך, עבור מעט המצוות
 שעשית, אשר משלמים לך עבורן כבר כאן בעולם הזה,
 בטרם תמות ותלך לדראון עולם. ואם כן חוזרת שאלתי,
 עולם הזה שלך, שעבורו המרת את דתך, היכן הוא?..."
 יש מי שכל "עולם הבא" שלו מתמצה בסוס. ויש מי
 שחי בעולם הזה, וצובר מצוות לעוה"ב, לקבל את שכרו
 במטבע של עולם הבא.

יש קונה עולמו בשעה אחת

איך באמת משיגים עולם הבא? - בדרך כלל, כשהדרך
 היא דרך תורה, תורה ומעשים טובים, עובדים מאה ועשרים
 שנה ביושר בתורה ובמצוות, אז משיגים. יש לפעמים
 קיצורי דרך. חז"ל אמרו, "יש קונה עולמו בשעה אחת, ויש
 קונה עולמו בכמה שנים" (ע"ז י, ב), ורבי בכה על זה שיש
 קונה עולמו בשעה אחת (שם). הגמרא מביאה כמה מעשים
 בזה, למשל מאותו "קלצטונירי" (ממונה להוציא להורג)
 שהיה ממונה על רבי חנינא בן תרדיון, שהרומאים "הקיפוהו
 בחבילי זמורות והציתו בהן את האור, והביאו ספוגין של
 צמר ושראום במים והניחום על לבו, כדי שלא תצא נשמתו
 מהרה... אמר לו קלצטונירי: רבי, אם אני מרבה בשלהבת
 ונטל ספוגין של צמר מעל לבך, אתה מביאני לחיי העולם
 הבא? אמר לו: הן. השבע לי! נשבע לו. מיד הרבה
 בשלהבת, ונטל ספוגין של צמר מעל לבו, ויצאה נשמתו
 במהרה. אף הוא קפץ ונפל לתוך האור. יצאה בת קול
 ואמרה: רבי חנינא בן תרדיון וקלצטונירי מזומנין הן לחיי
 העולם הבא. בכה רבי ואמר: יש קונה עולמו בשעה אחת,
 ויש קונה עולמו בכמה שנים" (שם יח, א). לפעמים בשעה
 אחת אדם מצליח להגיע להכרה שחיי עולם יותר טובים
 מחיי עוה"ז, ושרק חיי הנצח הם החיים האמיתיים.
 יש עוד דוגמאות בגמרא. פעם רצתה מלכות רומי להרוג

זכות אבות. לכן שומר הקב"ה את שכר הצדיקים אפילו עד
 אלף דורות, כדי שגם זרעם יהנה ממנו.
 ואולם, יש גם כאלה שזוכים לקבל את שכרם מיד, ללא
 דיחוי. מי הם ה"מאושרים" האלה, שזוכים לקבל את שכרם
 מיד? - הרשעים! "ומשלם לשנאיו אָל פְּנֵיו... לא
 יֵאָחַר לְשִׁנְאֹו, אָל פְּנֵיו יִשְׁלַם לוֹ" (שם, י). שכר
 מצוותיהם משולם מיד, להם בעצמם, ובעולם הזה. אלא
 שבעוד שאצל הצדיקים העיכוב בתשלום הוא לטובתם,
 והוא חלק משכרם, וכנ"ל, הרי שאצל הרשעים הזריזות
 לשלם את שכרם היא לרעתם, והיא חלק מענשם.
 "ומשלם לשנאיו אָל פְּנֵיו לְהַאֲבִידוֹ". הקב"ה משלם
 לרשע את שכרו עבור מעט המצוות שעשה כבר כאן בעולם
 הזה, כדי לְהַאֲבִידוֹ מחיי עולם הבא. שלא יזכה להגיע
 לחיי העולם הבא.
 נשאלת השאלה: איפה כאן הצדק? בשלמא על עבירות
 - מגיע באמת לרשע עונש. אבל מעט המצוות שעשה, למה
 לא יקבל עבורן הרשע "קצת" עולם הבא, כמו שהצדיק
 מקבל על המצוות שעשה? למה פורעים לרשע את שכרו
 כבר כאן, בעולם הזה, כדי לְהַאֲבִידוֹ מחיי עולם הבא?
 התירוץ, כמדומני, כתוב בפסוק: "פֹּתַח אֶת יְדֶךָ,
 וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל חַי רְצוֹן". ה' מספק לכל אחד את רצונו.
 הצדיק, שכל רצונו הוא רוחניות ודבקות בה', מקבל את
 שכרו כפי רצונו: הוא זוכה לחיי עולם הבא, ושם הוא מקבל
 שפע של דבקות בה' והשגות רוחניות, כפי שרצה. לעומת
 זאת, הרשע הרי לא מחפש רוחניות. הרשע מחפש גשמיות
 ועולם הזה. וא"כ משלמים לו במטבע שהוא מעוניין בה -
 בגשמיות ובעולם הזה². מטבע של עולם הבא לא תדבר
 אליו, וגם אי אפשר לשלם לו במטבע כזו, כי נפשו אינה
 מוכשרת לכך, והוא לא יוכל להנות מתשלום כזה³. האדם
 עצמו קובע מה הוא יקבל, האם יקבל שכר במטבע של עולם
 הבא, או שיקבל שכר במטבע של עולם הזה. עלינו להזהר
 אפוא, לא להיות חלילה מאלו שמקבלים את העולם הבא
 שלהם כבר כאן בעולם הזה, במטבע גרועה של עולם הזה.
 במדרש מובא מעשה באדם אחד שהיה נוהג להשתכר,
 והיה מבזבז את כל כספו על קניית יין. ראו בניו שאם ימשיך
 בדרך זו, יאבד כל כספו ולא תותר להם ממנו שום ירושה
 לכשימות. החליטו לגמול את אביהם מן היין. מה עשו?
 השקוהו ביין חזק עד שנדרם בשכרותו, והוציאוהו והניחוהו
 בבית הקברות, כדי שלכשיתעורר משנתו וימצא את עצמו
 בבית הקברות, ישים אל לבו לחזור בתשובה מדרכו הרעה.
 מה עשה הקב"ה? עברה שם קבוצה של סוחר יין, והנה הם
 שומעים קול רעש ומהומה עולים מן העיר, מחמת גודד צבא
 שנכנס לשם. אמרו הסוחרים: אם נכניס את סחורתנו אל
 העיר, הרי ישדדו אותה אנשי הצבא. החליטו להחביא את
 סחורתם במקום בטוח - בבית הקברות. הניחו את היין בבית
 הקברות, ונכנסו לעיר בלי הסחורה. כשהתעורר האב השכור
 משנתו, ראה והנה נאד יין נתון למעלה מראשותיו. התיר את
 הקשר שבפי הנאד, הניח את פי הנאד בתוך פיו, והמשיך
 לשכב ולשתות יין שלשה ימים... לאחר שלשה ימים חזרו
 בניו לבית הקברות לברר מה נעשה שם עם אביהם. מצאו
 אותו עם נאד היין בתוך פיו. ראו שאין חכמה ואין תבונה

יְכַל אֲשֶׁר בְּאֵהָל יִטְמָא שְׂבַעַת יָמִים, ניתן להסיק, ש"אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה". שרק מי ש"ממית" את כוחות גופו ומגביר את כח הנשמה שבו יכול לזכות לתורה.

אז איך בכל זאת אוכלים ושותים? - אומר הרמב"ם, שגם כשאדם אוכל ושותה ועוסק בצרכי גופו, "לא ישים בלבו לעשות דברים האלו כדי ליהנות בלבד... אלא ישים על לבו שיאכל וישתה כדי להברות גופו ואבריו... שיהא גופו שלם וחזק, כדי שתהיה נפשו ישרה לדעת את ה', שאי אפשר שיבין ויִשְׁתַּפֵּל בחכמות והוא רעב וחולה או אחד מאיבריו כואב" (רמב"ם הלכ' דעות פ"ג ה"ב וה"ג). אם לא יאכל, לא יהיה לו כח ללמוד תורה, לא יוכל להתפלל, ולא יוכל לעשות שום דבר. מוכרחים אפוא לאכול, ומוכרחים גם לישון, כדי שיהיה כח לעבודת הבורא, והאכל והישן בכונה זו, הוא "עובד את ה' תמידי, אפילו בשעה שנושא ונותן... מפני שמחשבתו בפל כדי שימצא צרכיו עד שיהיה גופו שלם לעבוד את ה'. ואפילו בשעה שהוא ישן... נמצאת שינה שלו עבודה למקום ברוך הוא" (שם ה"ג).

אמנם חז"ל אומרים, "כך היא דרכה של תורה: פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן, וחי צעור תחיה, ובתורה אתה עמל" (אבות פ"ו מ"ד), אבל חז"ל לא התכוונו בזה לאנשים כערכנו. אם משהו אצלנו יאכל רק פת במלח, וישתה רק מים במשורה, הסוף יהיה שהוא יישן לא רק על הארץ אלא גם על הסטנדר, ולא יוכל ללמוד. אנו צריכים לאכול טוב ולישון טוב, כדי שלגוף שלנו יהיה כח ללמוד. אמנם אחד מארבעים ושמונה דברים שתורה נקנית בהם הוא מיעוט שינה (אבות פ"ו מ"ה), אבל מיעוט שינה אין הכונה שיישן פחות ממה שצריך, אלא שלא יישן יותר ממה שצריך³. ממילא, כשאדם אוכל או ישן למטרה זו, כדי שלגוף שלו יהיה כח ללמוד, זוהי עבודת ה'. "בְּכָל דְּרָךְךָ דַּעְהוּ" (משלי ג, ו), זוהי עבודת ה' השלמה, שאדם יתכוין בכל מעשיו לעבודת ה' ולכבוד שמים.

שלוחי מצוה אינן ניזוקין - רק בהליכתן, או גם

בחזרתן?

אם אדם מכוין בכל מעשיו לעבודת ה' ולכבוד שמים, גם מעשי החולין שלו הפוכים למעשי מצוה. חז"ל אמרו, "שלוחי מצוה אינן ניזוקין" (פסחים ה, ב). ונחלקו חז"ל, מאיזה פסוק לומדים זאת. הנפקא מינה בין שני הלימודים, האם רק בהליכתן מובטחים שאינן ניזוקין, או גם בחזירתן (עי' שם). יש מי שאומר שרק בהליכתן, ויש מי שאומר שגם בחזירתן. והנה, הגמרא מביאה שם, ששאלו את רב, האם תלמידים הגרים בריחוק מקום מבית המדרש יכולים לבוא מוקדם בבוקר (בעוד שחשון בחוץ) לבית המדרש, או שצריכים לחשוש לסכנת הדרכים. אמר רב: שיבואו, עלי ועל צוארי! (כלומר: ודאי לא ינזקו, כיון שהולכים לדבר מצוה). שאלו אותו: האם גם לשוב לביתם בסוף היום יוכלו בשעת החשכה? אמר להם: איני יודע.

ולכאורה קשה: כמו מי סבר רב? אם סבר שרק בהליכתן אינן ניזוקין, היה לו לומר שלא יחזרו משחשכה. ואם סבר שגם בחזרתן אינן ניזוקין, היה לומר שיכולים לחזור

את רבן גמליאל, ואחד משרי הרומאים גילה לרבן גמליאל שמחפשים אותו, אמר לו אותו שר: אם אציל אותך מהריגה, האם תביא אותי לעוה"ב? אמר לו: הן. השבע לי! נשבע לו. הלך אותו שר רומאי ואיבד את עצמו לדעת, ובזה התבטלה הגזירה. כי מסורת היתה ביד הרומאים, שכאשר הם גוזרים גזירה ומת אחד היועצים - יש לבטל את הגזירה. "כסבורין שאירע להן כן על שהרעו לגזור" (רש"י). וכך הוא הציל אותו שר רומאי את רבן גמליאל. יצאה בת קול ואמרה, שאותו שר מזומן לחיי עוה"ב (תענית כט, א). ויש עוד כמה סיפורים כאלה בגמרא. זה מי שברגע אחד הגיע להכרה, מה שאדם רגיל צריך לעבוד עליה שנים רבות. אותו שר הגיע ברגע אחד להכרה, שכדאי למות בשביל להציל את רבן גמליאל ותורתו, ולזכות בשכר זאת לחיי עוה"ב. אבל הדרך הרגילה לזכות לעוה"ב היא ע"י לימוד תורה וקיום מצוות. זו הדרך להגיע לחיי עולם הבא.

אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית

עצמו עליה

איך מגיעים לתורה? - על זה יש לנו עוד מאמר חז"ל בפרשה: "זאת התורה, אדם פי ימות באהל וכו' (במדבר יט, יד) - אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה" (ברכות סג, ב). הרי, שכדי להגיע לתורה, וכדי שהתורה תתקיים בנו, ותהיה חלק מאיתנו - צריך להמית עצמו עליה. וצריך להבין, וכבר שאל זאת החת"ם סופר: "מה ענין עסק תורה להאי קרא"? (חי' חת"ם עמ"ס שבת פג, ב ד"ה זאת התורה) הרי הפסוק לא מדבר כלל על לימוד תורה, אלא על טומאת מת! "אדם פי ימות באהל - כל הפא אַל האהל וְכַל אֲשֶׁר בְּאֵהָל יִטְמָא שְׂבַעַת יָמִים". מה א"כ הקשר בין ענין תלמוד תורה לפרשת טומאת מת? ולמה רמזה התורה על ענין זה ש"אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה", דוקא כאן, בפרשת טומאת מת? מה הקשר בין הענינים?⁴

חושבני שהקשר הוא זה: הרי בפסוק זה נאמר, שאדם שמת, למרות שבחיייו היה טהור, ברגע שיצאה נשמתו - נעשה גופו אבי אבות הטומאה. משמע, שהגוף מצד עצמו הוא אבי אבות הטומאה, ורק הנשמה, שהיא החלק הרוחני שבאדם, היא זו שמשפיעה עליו קדושה וטהרה! ממילא יש ללמוד מכאן, שכדי לזכות לתורה, שהיא קדושה וטהורה, ומתאימה אל הנשמה שלנו, שגם היא קדושה וטהורה, צריך להגביר את כח הנשמה שבאדם, ו"להמית" את כוחות הגוף, המפריעים לכח הנשמה להתגבר. רק מי שמרחיק עצמו מעניני הגוף, ולא הגוף עיקר אצלו אלא הנשמה, רק הוא יוכל לקלוט את דברי התורה באופן שיוכלו להתקיים אצלו. אמנם הקב"ה ברא אותנו כך שאיננו יכולים לחיות בלי גוף, וממילא מוכרחים אנו להחיות גם את הגוף ולספק את צרכיו, אבל סוף סוף, הגוף מצד עצמו מסתיר את האור האלקי, ורק הנשמה היא זו שמתאימה לתורה.

הרי שדרשת חז"ל ש"אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה" מונחת בעומק פשט הפסוק. מתוך מה שאומר הפסוק, ש"אדם פי ימות באהל, כל הפא אַל האהל

לשמה, בכל מקרה זוהי הליכה לדבר מצוה, ומובטחים שלא ינזקו בדרך. אבל בחזרה הביתה - זה כבר מסור ללבו של כל אחד ואחד. על זה אי אפשר להבטיח כלום. כי בזה הדבר תלוי בלבו של כל אדם, אם חוזר כדי ללמוד מחר, או שחוזר סתם.⁶

גם ענין זה, הוא מכלל החשבונות שאדם צריך לחשב, "חשבוננו של עולם", לחשוב למה הוא הולך, ומה מטרתו בהליכתו ובחזרתו, ובכל שאר עניניו ועסקיו. ואז, אם החשבון יהיה אמיתי, ויקיים בעצמו "בְּכָל דְרָכֶיךָ דְעָהוּ" - יזכה בכל מעשה שעושה לשכר בעולם הבא.

משחשכה. ולומר שהסתפק בין שתי הדעות, זהו דוחק. ולכן, נראה לבאר כך: רב סבר, ש"שלוחי מצוה אינן ניזוקין" הוא רק בהליכה, ועל החזרה - אין הבטחה שלא יוזקו. אלא שהחזרה, לא תמיד היא רק חזרה. פעמים שהחזרה עצמה נחשבת להליכה לדבר מצוה. כיצד? - אם אדם חוזר הביתה מפני שב"ה הסדר נגמר ואפשר ללכת לאכול ולישון, זו איננה הליכה לדבר מצוה. אבל אם אדם חוזר הביתה לאכול ולישון כדי שיהיה לו כח ללמוד מחר, בשבילו גם החזרה היא הליכה לדבר מצוה. הוא איננו "חוזר" כעת מדבר מצוה, אלא "הולך" לדבר מצוה, להכין עצמו ללימוד של מחר. זהו שאמר רב, שלגבי לבוא לבית המדרש - "עלי ועל צוארי". לא משנה מה תהינה הכוונות, בין אם באים ללמוד לשמה, בין אם באים ללמוד שלא

השיחה נערכה לפי הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון (אם ישנם) יש לתלות בעורך בלבד.

1. אלא שנחלקו המפרשים, מתי אמרו המושלים את משלם. האם לפני מלחמת סיחון במואב (רש"י, ספורנו), או לאחריה (רמב"ן). וכן נחלקו למי אמרו המושלים את דבריהם. לאמוריים (רש"י, אב"ע, רמב"ן), או למואבים (ספורנו). וכן נחלקו בפירוש המשל עצמו - "באו חֲשֹׁבֹן, תְּבַנֶּה וְתַכְּוֶנֶן עִיר סִיחֹן" - למה בדיוק הכונה (עי' במפרשים).
2. וקצת סמך יש לתירוץ זה מהגמ' במס' סוטה (מז, א). הגמרא אומרת שם, אמר רבי חנינא, בשביל ארבעים ושנים קרבנות שהקריב בלק מלך מואב, הובקעו מישראל ארבעים ושנים ילדים (מל"ב ב, כד). ומקשה הגמ': והאמר רב יהודה אמר רב, בשכר ארבעים ושנים קרבנות שהקריב בלק מלך מואב, זכה ויצתה ממנו רות, שיצא ממנה שלמה, שהקריב אלף קרבנות ביום אחד. הרי שהשכר שקיבל בלק עבור הקרבנות שהקריב הוא, שיצתה ממנו רות, ולא מה שהובקעו מישראל ארבעים ושנים ילדים! ומתרצת הגמרא כך: תאותו מיהא לקללה הוי. ע"כ. והיינו, דכיון דכל מה שהקריב בלק קרבנות היה כדי שיצליח לקלל את ישראל ולמעטן (עי' רש"י סוטה שם), א"כ מה שיצאו ממנו רות ושלמה - זה אינו מספיק שכר בשבילו, וצריך גם שיובקעו מ"ב ילדים מישראל, ורק זה "שכר" מתאים לבלק, כי זו שאיפתו, למעט את ישראל. הרי שהשכר שמקבל הרשע עבור המצוות שעשה, הוא כפי מדרגתו ושאירותו בעולם הזה, ושכר במטבע של עוה"ב - לא מדבר אליו.
3. עי' מהר"ל בחידושי אגדות (קידושין מ, ב ד"ה לאילן שכולו עומד), דנראה שכוונתו לביאור זה. אלא שכתבו על פי דרכו ועל פי סגנונו. ועי' עוד ביאור קרוב לזה בשיחות מוסר להגר"ח שמואלביץ זצ"ל (תשל"א שיחה כ"ט, סמוך לסוף השיחה).
4. בחתם סופר (שבת פג, ב ד"ה זאת התורה) תי' על דרך הסוד: "סלקא דעתך אמינא, דאיש צדיק הממית עצמו על דברי תורה, ושאינו מונע באהל יטמא... והיינו דקמ"ל קרא, דלפום קדושת אדם הממית עצמו על ד"ת ואינו פורש ממנה, כך הוא טומאתו לטמא באהל... ואדרבא לפי גודל קדושתו כך הוא טומאתו לעוצם הקדושה, ויש בזה טעם עפ"י סוד ליודעים". עכ"ל.
5. ומסופר על החזון אי"ש, שנשאל פעם, כמה שעות צריך אדם לישון ביממה, ואמר - שמונה. שאלו אותו: והלא אחד מארבעים ושמונה דברים שתורה נקנית בהם הוא מיעוט שינה (אבות פ"ו מ"ה). והשיב החזון אי"ש: שמונה שעות - זהו מיעוט שינה! ("מעשה איש"). כלומר, שהעיקר הוא לא לישון יותר ממה שצריך. אבל הישן כפי הצורך, זהו בכלל מיעוט שינה.
6. ואם חוזר בשביל שתי המטרות, גם בשביל שיהיה לו כח ללמוד מחר, וגם להנאת עצמו, שהוא עיף ורוצה לישון - מבואר בגמ' שגם זה בכלל שלוחי מצוה שאינן ניזוקין (עי' פסחים דף ח' סוף ע"א וריש ע"ב ורש"י שם).